

В 2022 году Министерством торговли и интеграции Республики Казахстан запущен проект «Школа электронной коммерции» Ecommerce.jumysbar.kz, который предназначен для развития навыков и умений в электронной коммерции для представителей малого и среднего бизнеса.

К концу 2022 году планируется внедрить единый стандарт для оплаты QR-кодом, что позволит снизить затраты, связанные с оплатой услуг по использованию POS-терминала, а также принимать оплату, используя любой банк [3].

Проводимые цифровые мероприятия направлены на обеспечение устойчивости экономической безопасности, снижению расходов путем оптимизации и совершенствования бизнес-процессов. Развитие доверия — важнейшее условие эффективного взаимодействия в эпоху цифровизации. Для развития цифровой безопасности важно сотрудничество власти, бизнеса и общественных организаций. Важно определить роль цифровой экономики в обеспечении экономической безопасности государства и бизнеса, а также оценить степень ее влияния на экономические и социальные процессы.

Список литературы

1. Digital Kazakhstan [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://digitalkz.kz> (Дата обращения: 28.09.2022).
2. Бюро национальной статистики агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://stat.gov.kz> (Дата обращения: 28.09.2022).
3. Министерство торговли и интеграции Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti?lang=ru> (Дата обращения: 28.09.2022).

Қазақстандағы шағын бизнестің дамуын тежейтін мәселелер

С.К. Ержанова¹, Б.К. Спанова², Р. Ержанұлы³

¹Экономика ғылымдарының кандидаты, Менеджмент кафедрасының профессоры

²PhD, Экономикалық теория және МЖБ кафедрасының доценті

ГМУ-31 тобының 3 курс студенті

salta_27@mail.ru

^{1,3}академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды

²Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті, Қарағанды

Аннотация: Мақалада Қазақстандағы шағын бизнестің дамуын тежейтін мәселелер қарастырылған. Шағын кәсіпкерлікті дамытуға теріс әсер ететін басқа фактор шағын кәсіпкерлік қызметін реттейтін елдің заңнамасында бар нормалардың жетілмегендігі немесе нақты нормалардың болмауы болып табылады.

Кілт сөздер: кәсіпкерлік, шағын бизнес, инвестиция, қаражат, кедергі, тұтынушылар, несие.

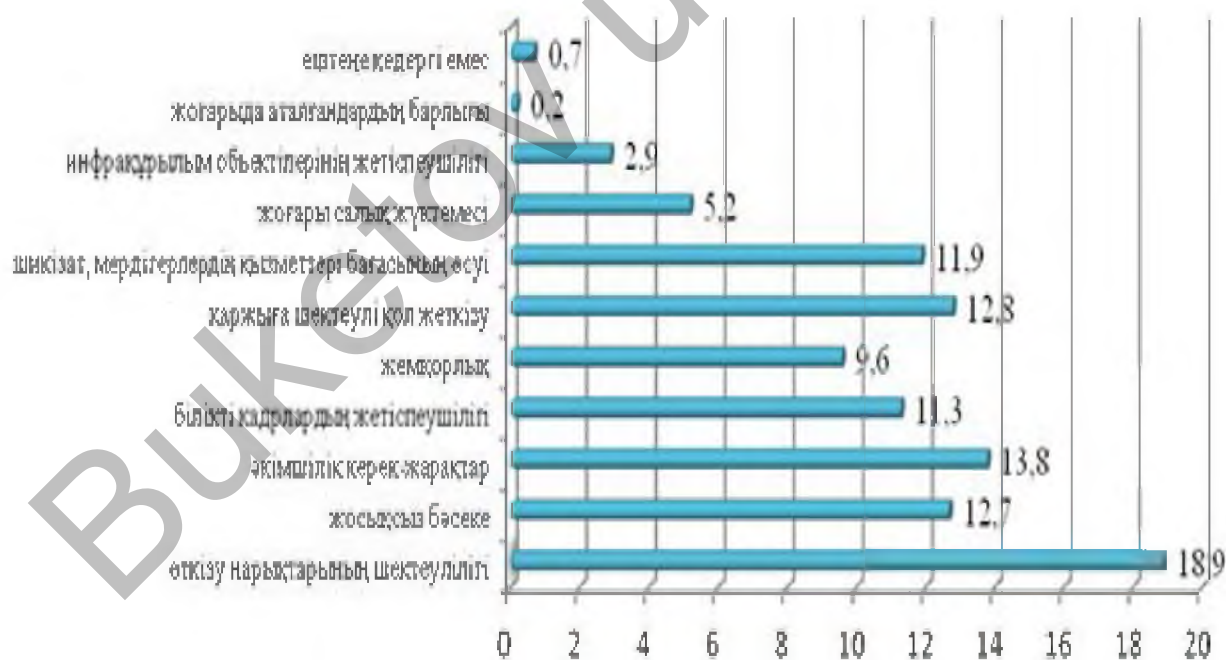
Шағын кәсіпкерлікті дамытуға кедергі келтіретін неғұрлым күрделі проблемалардың бірі субъектілердің басым бөлігінде меншікті инвестициялық және айналым қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін жеткілікті қаржы ресурстарының болмауы болып табылады. Банкер шағын кәсіпкерліктің кепіл қабілеттілігінің төмен болуына байланысты қарыздар бойынша пайыздық ставканы ұлғайту жолымен тәуекелдің құнын кредиттерге ауыстыруға мәжбүр.

Сонымен қатар, шағын бизнес кәсіпорындарының қормен жарактануының жеткіліксіз деңгейі оның еңбек өнімділігінің төмендігінен шағын кәсіпкерлік секторының экономикалық тиімділігін арттыруға ықпал етпейді және негізгі құралдардың кепілдігімен шағын кәсіпкерлікті несиелендіруді тежейді.

Осы себепті бірнеше жыл бойы кәсіпкерлер үшін сауда-делдалдық қызмет жеке қаржы қаражатын жинақтаудың жалғыз қолжетімді әдісі болып қала береді. Шағын кәсіпкерлік субъектілерінің сауда саласындағы тауарларды, қызметтерді сатудан түсетін табысы өздері алған табыстың жалпы көлемінің 60% - нан астамын құрайды [1].

Шағын кәсіпкерлікті дамытуға теріс әсер ететін басқа фактор шағын кәсіпкерлік қызметін реттейтін елдің заңнамасында бар нормалардың жетілмегендігі немесе нақты нормалардың болмауы болып табылады, бұл әкімшілік кедергілердің ұлғаюына әкеп соғады. Шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымының жеткіліксіз үйлестірілуі нарыққа кіру кезінде сыртқы және ішкі ортадағы барлық контрагенттермен қарым-қатынасты жолға қою және қолдау қажеттігіне байланысты кәсіпкер үлкен шығындарға алып келді. Сыртқы – бұл мемлекеттік органдармен, қаржы-несие ұйымдарымен, жеткізушілермен, тұтынушылармен және бәсекелестермен өзара қарым-қатынас; ішкі-қызмет түрін және ұйымдық-құқықтық нысанын таңдау; қажетті мөлшерде жарғылық капиталды қалыптастыру; кадрларды іріктеу және персоналды басқару; әріптестер командасын іздеу және нарықты білу.

Көптеген өңірлерде кәсіпкерлердің біліктілігі мен оларды оқыту проблемалары шешілмей келе жатыр. Инженерлік-техникалық және жұмысшы мамандықтар саласында шағын бизнес үшін білікті кадрлардың тапшылығы байқалады. Осыған байланысты алдыңғы жылдардың тәжірибесі негізінде шағын кәсіпкерлікті қолдау жөніндегі жұмысты жүйелеу жолымен экономикалық, құқықтық және институционалдық-құрылымдық реформаларды тереңдету қажеттігі неғұрлым өзекті болып табылады.

Сурет 1. Кәсіпкерліктің дамуына кедергі келтіретін мәселелердің рейтингі, %

Е с к е р т у – Дереккөзі [1]

Сауалнама көрсеткендей, отандық кәсіпкерліктің аса өзекті проблемаларының рейтингіне жосықсыз бәсекелестік (12,7%), әкімшілік кедергілер (13,8%), білікті кадрлардың жетіспеушілігі (11,3%) және сыбайлас жемқорлық (9,6%) кірді.

Сарапшылар жақын болашақта бәсекелестікті күшейту отандық бизнестің басты проблемаларының бірі болады деп келіседі.

Сондай-ақ, шағын және орта бизнестің төмен қаржылық тартымдылығының басты іргелі себебі қаржылық сауаттылықтың әлсіздігі және тиісінше инвестициялық ұсыныстардың төмен сапасы (жобалардың пысықталмауы, стратегиялық жоспарлаудың және ұзақ мерзімді жобаларды іске асырудың нашар тәжірибесі) болып табылады.

Жоғарыда аталған проблемаларды шешу үшін Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы іске асырылуда. Осы бағдарлама шеңберінде ЕДБ жана және қолданыстағы кредиттері бойынша пайыздық мөлшерлемені субсидиялау түрінде қолдау көрсету, ЕДБ банктерінің кредиттеріне кепілдік беру, қажетті өндірістік инфрақұрылымды дамыту, сервистік қызметтер көрсету және кадрларды даярлау және қайта даярлау қарастырылған, сондай-ақ ісін жана бастаған кәсіпкерлерге қаржылық және қаржылық емес қолдау көрсетіледі.

Бүгінгі таңда шағын кәсіпкерлікті Қазақстан экономикасын дамытуда негізгі позицияға ие болғанын атап өтуге болады: ол халықты жұмыспен қамту проблемасын шешуге, нарықты отандық тауарлармен және қызметтермен толтыруға, бәсекелестік ортаны қалыптастыруға ықпал етеді. Шағын және орта кәсіпкерлік Қазақстанның экономикалық дамуы мен өркендеуінің тірегі болды.

Қазақстандағы шағын кәсіпкерліктің экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық мәселерді шешудегі өсу қарқынына қарағанда оның артықшылықтары мен кемшіліктері де бар (кесте).

Кесте 1

Шағын кәсіпкерліктің артықшылықтары мен кемшіліктері, SWOT-талдау

Артықшылықтары	Кемшіліктері
ШК ұйымына үлкен көлемдегі өндіріс пен қызметкерлер саны талап етілмейді	Едәуір жоғары тәуекел деңгейінің нәтижесінде нарықтағы тұрақсыз жағдайға әкелуі
Маркетингтік зерттеулер нәтижесінде нақты тұтынушылар тапсырмасын өндіру және орындауы	Құқықтық базасының толық жетілмеуіне шетел нарығына шығу ауырлықтары
Қосымша жұмыс орынмен қамтамасыз ету мүмкіндігі, жұмыссыздық деңгейінің төмендету, халық әл-ауқатын жоғарылату	Ірі кәсіпорындармен тығыз байланыстың нәтижесіндегі нарықтағы тұрақсыз жағдайға әкелуі
Экономикадағы мемлекеттік сектордың төмен пайдалы және шығынды кәсіпорындардың сатып алу немесе жалға алу нәтижесінде босатылуы	Жалға алынған ғимарат үшін төленетін ақының жоғарлануы
Тез аралық қызмет нәтижесіне жету мүмкіндігі бар	
ШК субъектілерін жергілікті нарық сұраныс деңгейін толық білулері	
Салынған қаражаттардың жоғары айналымдылығы	
Қабылданған шешімдерді жүзеге асыру икемділігі мен оперативтілігі	
Е с к е р т у – Дереккөзі [2]	

Сонымен қатар, елдегі шағын бизнестің тиімді дамуын тежейтін белгілі бір проблемалар әлі де орын алып отырғанын атап өту қажет:

- бизнесті құру және жүргізу кезінде кәсіпкерлер ұстануға тиіс күрделі және ашық емес рәсімдер;

- заңнамалық базаның жетілмегендігі, артық лицензиялау, ашық емес лицензиялық жүйе, жағынан реттеудің төмен тиімділігімен қатар әкімшілік кедергілер

- сондай - ақ, заңнаманың бюрократиялық және формальды нормалары бөлігінде артық орын алады.

Қазақстанда шағын және орта бизнестің дамуы қатаң рұқсат беру жүйесімен ғана емес, артық тексерулермен де тежеледі. Сондай-ақ, бақылау-қадағалау органдары жұмысының тиімділігін бағалаудың қазіргі тәжірибесі анықталған бұзушылықтар мен салынған айыппұлдардың санына тікелей байланысты және бұзушылықтардың алдын алуға бағытталмаған.

Осылайша, шағын және орта кәсіпорындардың қызметін мемлекеттік реттеу мен бақылаудың қолданыстағы жүйесі олардың одан әрі дамуы мен өсуіне кедергі келтіреді. Сондықтан Қазақстанда бизнес-ахуалды жақсарту мақсатында мемлекеттік әкімшілендіруді оңтайландыру мәселесі экономикалық өсу және шағын және орта кәсіпкерлікті одан әрі дамыту үшін өте маңызды болып отыр.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, мынадай негізгі бағыттар бойынша кәсіпкерлікті тиімді дамыту үшін заңнамалық және институционалдық сипаттағы қолайлы жағдайлар жасау жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет.

Қазақстанда белсенді кәсіпкерлер саны жеткілікті, бірақ оларға экспорттық әлеуеті бар бәсекеге қабілетті өнім шығаруға қабілетті жаңа технологияларды игеру үшін ұзақ мерзімді кредиттер мен инвестициялар тартуға нақты көмек көрсету қажет. Бірінші кезекте, соңғы қарыз алушы үшін, оның ішінде мемлекеттік бюджеттен пайыздық ставканы төмендету жолымен ұзақ мерзімді кредиттік ресурстардың қолжетімділігін қамтамасыз ету қажет.

Әкімшілік кедергілердің санын қысқарту қажет. Бірінші кезектегі шаралар ретінде лицензиялауға жататын кәсіпкерлік қызмет түрлерінің санын азайту, қызметтер үшін лицензиялық алымдар мен төлемдердің мөлшерін азайту ұсынылады.

Әкімшілік ету жүйесін жетілдіру қажет салық салу. Шағын және орта бизнес кәсіпорындарына қойылатын міндетті қымбат тұратын аудиторлық тексерулер немесе есептілікке қойылатын талаптар сияқты белгілі бір техникалық талаптарды оңайлатудан басқа, салық ережелерін қолданудағы тұрақтылық пен реттілікке және кәсіпкерлердің осы ережелер туралы көбірек хабардар болуына ұмтылу қажет.

Кәсіпкерлердің лизинг қызметтеріне кең қол жеткізуін қамтамасыз ету (жаңа технологиялық жабдықтар, өндірістік ғимараттар және ұйымдастыру техникасы) [3].

Өз бизнесін сауатты жүргізу үшін кәсіпкерлерді даярлау және қайта даярлау орталықтарының желісін дамыту. Шағын кәсіпкерлікті қолдаудың коммерциялық емес консалтингтік орталықтарын құру қажет.

Отандық өндірісті қолдауға бағытталған нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет.

Сонымен, Қазақстанда шағын кәсіпкерлікті жүргізудің негізгі мәселелерін анықтадық. Бұл проблемаларды мемлекеттің қатысуынсыз шешу іс жүзінде мүмкін емес, сондықтан жүргізілген талдаудың қорытындысы Қазақстанда шағын және орта бизнесті дамыту перспективаларын мемлекет белсенді қолдауда екенін растайды. Мемлекеттік қолдау шеңберінде бірқатар бағдарламалар әзірленді және шағын бизнесті дамытуға ықпал ететін бірқатар инфрақұрылым институттары құрылды. Осы бағдарламалардың бағыттары шағын бизнестің қаржылық капиталдың жетіспеушілігі сияқты проблемасын жоюға, сондай-ақ қаржылық емес іс-шаралар бизнесті қалыпты ақпараттық қамтамасыз етуге, сондай-ақ кәсіпкерлердің білім деңгейін арттыруға, бизнесті жүргізу бойынша консультациялар жүргізуге мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстанда шағын бизнесті дамытудың келесі перспективаларын анықтауға болады:

- бизнесті жеңілдетілген несие мөлшерлемелері бойынша қаржыландыру;
- басым салаларды инвестициялау;
- экспортқа бағдарланған өндірістерді қолдау.
- бизнес инфрақұрылымын дамыту;
- жаңа бизнес-бастамаларды қолдау.

Кәсіпкерлер тарапынан Қазақстанда бизнесті дамыту үшін олардың жобаларға белсенді қатысуы, инновациялық қызметті дамытуға ынтасы мен ұмтылуы талап етіледі.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Дүйсенбаев К.Ш. «Кәсіпорынның қаржылық жағдайын талдау», Оқу құралы, 2021 ж. - 24б.
- 2 Есентүгелов А. «Экономика өркендетуге бет алды» // Ақиқат, 2019 ж, №5. 46-49 б.
- 3 Мейірбеков А.Қ. «Кәсіпорын экономикасы», оқу құралы, Алматы: экономика, 2018 ж. 5б.

Кең таралған пайдалы қазбаларды геологиялық зерттеуді, барлауды және өндіруді мемлекеттік реттеу жай-күйіне шолу

О.Ж. Едигеев

Басқару институты, «Мемлекеттік саясат» мамандығы бойынша 2 курс магистранты
os.edigeev@mail.ru

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы,
Астана қаласы

Түйіндеме: берілген мақалада кең таралған пайдалы қазбаларды геологиялық зерттеуді, барлауды және өндіруді мемлекеттік реттеу жай-күйі сипатталған.

Кең таралған пайдалы қазбаларды геологиялық зерттеуді, барлауды және өндіруді мемлекеттік реттеудің ағымдағы жағдайы және мемлекеттік қолдау тетіктері, соған қатысты ұсыныстар көрсетілген. Жер қойнауын игеруде және өндіру барысындағы экологиялық талаптарды сақтау бойынша ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: кең таралған пайдалы қазбаларды геологиялық зерттеуді, барлауды және өндіруді мемлекеттік реттеу, экология, жергілікті атқарушы орган.

Мақала мәтіні Шетпе ауылы маңынан құрылыс тасты (щебень) өндіру бойынша тақырыптың өзектілігі.

Маңғыстау ауданы, Шетпе ауылы маңынан құрылыс тасты (щебень) өндіру, Ақтау қаласы құрылысының қажеттілігін өтеу мақсатында бұдан 50 жылдай бұрын басталған.

Қазіргі кезде, облыс аумағындағы транспорттық логистиканың, құрылыс саласының қарқынды дамуына байланысты құрылыс тасына деген сұраныс артып, аталған аумақта бірнеше ондаған карьерлер пайда болды.

Кен орнының қарқынды игерілуі, 2012-2014 жылдан, Бейнеу-Ақтау, Ақтау-Жаңаөзен республикалық деңгейдегі тас жолдарының құрылысына, облыс аумағында құрылыс саласының дамуына байланысты болып отыр. Кен орнын қарқынды игерудің салдары, шаң тозанның көбеюіне, тас уату үшін жарылыстардың жиілігіне әкеліп соғуда. Өз кезегінде шаң тозандар, жарылыстар ауыл тұрғындарына қолайсыз жағдайлар туғызуда.

Осыған байланысты облыс, аудан әкімдігімен 2020 жылдың басынан бастап, шаң тозаң әсерін төмендетуге, сонымен бірге карьерлердің жұмыстарын реттеуге, мемлекеттік